

УДК 373.3.013

Інтегроване навчання в НУШ: сучасні підходи, методи та вплив на формування ключових компетентностей учнів початкових класів

М. Антонкова,
спеціалістка вищої кваліфікаційної категорії,
вчителька-методистка,
вчителька початкових класів,
Овруцький ліцей імені Андрія Малишка
Овруцької міської ради
e-mail: super-zaken29@ukr.net

Анотація. У статті розглядаються сучасні підходи та методи інтегрованого навчання в умовах Нової української школи, їх вплив на формування ключових компетентностей учнів початкових класів. Розглянуто теоретичні основи інтегрованого навчання, його педагогічні принципи та методи реалізації в практичній діяльності. Проаналізовано вплив інтегрованого підходу на розвиток інформаційно-цифрових, підприємницьких, соціальних та громадянських компетентностей учнів. Особлива увага приділяється методичним стратегіям, що сприяють формуванню цілісного світогляду молодших школярів, системного мислення та вміння застосовувати знання на практиці. Надано практичні рекомендації щодо планування інтегрованих уроків і використання сучасних методів навчання для забезпечення розвитку критичного мислення, креативності, всебічного розвитку особистості дитини.

Інтегроване навчання в умовах Нової української школи сьогодні розглядається як один із найефективніших способів формування цілісного світогляду учня та розвитку його ключових компетентностей. Такий підхід дозволяє поєднувати знання з різних навчальних дисциплін, створювати логічні міжпредметні зв'язки та сприяти розвитку критичного мислення, комунікативних, соціальних та творчих навичок. Він спрямований на формування у дітей цілісного розуміння світу, уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки та застосовувати отримані знання у практичній діяльності. Інтегроване навчання надає учням можливість бачити, як окремі предмети пов'язані між собою і як знання, здобуті в одному напрямку, можна використати для вирішення задач іншого [1].

У сучасному освітньому процесі інтегроване навчання сприймається не лише як методична інновація, а й як стратегія, що допомагає учневі активно опановувати знання через дослідницьку діяльність, ігри, проекти та командну роботу. Воно формує здатність самостійно аналізувати інформацію, критично оцінювати факти та події, а також робити обґрунтовані висновки. Важливо, що такий підхід сприяє розвитку комунікативної компетентності, оскільки учні

взаємодіють один з одним, обговорюють проблемні питання, пояснюють свої думки та слухають позиції інших. Крім того, інтегроване навчання формує соціальні навички, зокрема вміння працювати в команді, дотримуватися правил спільної діяльності та брати на себе відповідальність за досягнення спільного результату.

Завдяки інтегрованому підходу учні не лише отримують знання, а й формують ціннісні орієнтири, навчаються приймати рішення та усвідомлювати наслідки своїх дій, що є важливим елементом виховання відповідальної та активної особистості. Практичне застосування інтегрованих уроків допомагає дітям бачити реальне застосування навчального матеріалу у повсякденному житті, стимулює їхню пізнавальну активність та мотивацію до навчання, а також сприяє розвитку інтелектуальних, творчих та соціальних компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в сучасному суспільстві [2].

Теоретичні основи інтегрованого навчання базуються на кількох ключових педагогічних принципах, які забезпечують цілісність та ефективність освітнього процесу. Передусім це принцип системності та цілісності, що передбачає подання навчального матеріалу як частини єдиної структурованої системи знань. Завдяки цьому учні отримують можливість побачити широкі міжпредметні зв'язки, усвідомити взаємозалежність явищ та понять, а також зрозуміти, як знання з однієї галузі можуть доповнювати й поглиблювати зміст іншої. У початковій школі це особливо важливо, оскільки молодші школярі сприймають світ цілісно, і інтегроване навчання відповідає природі їхнього мислення, сприяючи формуванню гармонійної картини світу.

Другим фундаментальним принципом є діяльнісний підхід, згідно з яким учні не виступають пасивними спостерігачами, а стають активними учасниками освітнього процесу. Знання формуються не через просте запам'ятовування, а через практичну діяльність, експериментування, моделювання, виконання творчих завдань та участь у проєктах і мініпроєктах. Це забезпечує не лише глибше засвоєння матеріалу, а й розвиток дослідницьких навичок, умінь працювати з різними видами інформації, робити висновки та застосовувати знання у практичних ситуаціях. Діяльнісний підхід є основою компетентнісного навчання, яке є ключовою вимогою НУШ [3].

Важливе значення має також принцип індивідуалізації та диференціації навчання. Він передбачає врахування інтересів, здібностей, рівня підготовки та темпу розвитку кожної дитини. Інтегрований підхід дозволяє створювати завдання різної складності, пропонувати учням вибір видів діяльності, забезпечувати підтримку тим, хто потребує допомоги, і водночас надавати додаткові можливості для розвитку більш здібних учнів. Цей принцип сприяє формуванню позитивного ставлення до навчання, зменшує рівень стресу, підвищує впевненість у власних силах і дає змогу кожній дитині досягти успіху. Не менш значущим є принцип рефлексії та самооцінки, що стимулює розвиток критичного мислення та міжпредметних компетентностей. Учні навчаються аналізувати власну діяльність, оцінювати результати, визначати труднощі та шукати шляхи їх подолання. Рефлексія дає дітям можливість усвідомити, як

саме відбувається процес їхнього навчання, які стратегії є ефективними, а які потребують вдосконалення. Це формує відповідальність за власний навчальний результат, розвиває навички самоорганізації та саморегуляції, що є необхідними у сучасному освітньому середовищі.

У комплексі всі ці принципи створюють міцне теоретичне підґрунтя інтегрованого навчання, забезпечуючи його ефективність та відповідність сучасним вимогам освітньої реформи. Вони сприяють формуванню у молодших школярів цілісного, гнучкого та критичного мислення, розвитку ключових компетентностей, необхідних для успішної адаптації в умовах швидкозмінного світу [4].

Методика інтегрованого навчання в НУШ передбачає використання різних підходів, серед яких особливе місце займають структурні, проєктні, ігрові, дослідницькі та інтерактивні методи. Кожен із цих підходів має свої специфічні цілі та завдання, але всі вони спрямовані на формування цілісного світогляду учня, розвиток його мислення та набуття ключових компетентностей. Структурні методи базуються на уроках, де зміст різних предметів поєднується у єдину логічну систему, що дозволяє учням бачити взаємозв'язки між дисциплінами та усвідомлювати практичне застосування отриманих знань.

Наприклад, теми «Природа навколо нас» та «Числа та вимірювання» можуть бути об'єднані через практичні дослідження росту рослин та вимірювання їхніх розмірів. Така діяльність не лише забезпечує засвоєння основ природознавчих понять, але й дає змогу відпрацювати навички вимірювання, порівняння та аналізу даних у математиці. Додатково учні можуть вести спостереження у вигляді таблиць, схем, діаграм та графіків, що значно допомагає формувати в них уміння систематизувати інформацію, структурувати дані та робити обґрунтовані висновки. Таке подання результатів спостережень сприяє розвитку вмінь працювати з різними форматами інформації та бачити закономірності, які не завжди очевидні під час усного обговорення чи простих описових записів. Учні вчаться порівнювати отримані показники, знаходити спільні та відмінні риси, визначати тенденції, що є важливою складовою розвитку логічного мислення та елементарних дослідницьких навичок [5].

Подібні інтегровані уроки стимулюють пізнавальну активність і формують високий рівень залученості дітей у освітній процес. Вони сприяють розвитку уважності, зосередженості та дисципліни мислення, оскільки дитина має не лише виконувати певні інструкції, а й аналізувати власні дії, спостерігати за змінами та реагувати на них. Особливу роль у цьому відіграє можливість самостійного визначення параметрів, які слід вимірювати або фіксувати, що підвищує відповідальність за кінцевий результат.

У процесі такої діяльності учні навчаються критично оцінювати зібрану інформацію, зіставляти її з попередніми спостереженнями, робити висновки та формулювати гіпотези. Вони починають усвідомлювати, що будь-яке дослідження потребує чіткості, точності та уважності, а від правильності зафіксованих показників залежить якість отриманих результатів. Це розвиває у школярів фундаментальні навички наукового мислення: уміння бачити

проблему, збирати дані, інтерпретувати їх, аргументувати свої висновки та обґрунтовувати запропоновані рішення [6].

Таким чином, інтегровані уроки з використанням таблиць і графіків дають змогу поєднувати елементи математичної грамотності, інформаційної і природничої компетентності, забезпечуючи глибше засвоєння змісту та створюючи умови для всебічного розвитку дитини.

Крім того, структурні методи дозволяють педагогам гнучко планувати навчальний процес, враховуючи індивідуальні особливості учнів та різний темп засвоєння матеріалу. Вони формують у дітей навички самостійного навчання, вміння спостерігати, аналізувати та співставляти факти, а також розвивають усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків у навколишньому світі. Важливим аспектом є те, що такі уроки забезпечують природний перехід від конкретного до абстрактного мислення, що відповідає вимогам сучасної початкової освіти та сприяє комплексному розвитку учнів [7].

Проектна діяльність у контексті інтегрованого навчання є надзвичайно ефективним інструментом. Виконання міжпредметних проєктів дозволяє учням застосовувати знання з різних галузей, одночасно розвиваючи комунікативні, соціальні та творчі навички. Так, створення екологічного щоденника включає завдання з курсу «Я досліджую світ», української мови (опис результатів), математики (графіки спостережень) та мистецтва (ілюстрації), що сприяє комплексному розвитку особистості.

Ігрові та інтерактивні методи забезпечують високий рівень мотивації учнів. Використання навчальних ігор, квестів та інтерактивних вправ дозволяє ефективно реалізувати міжпредметні завдання, формуючи при цьому критичне мислення, командну роботу та навички прийняття рішень. Дослідницькі методи, зі свого боку, передбачають залучення учнів до експериментальної діяльності, спостережень та аналізу результатів. Це може бути проведення простих експериментів з водою, рослинами або іншими об'єктами природи, що одночасно розвиває логічне мислення, увагу до деталей та навички наукового підходу [8].

Вплив інтегрованого навчання на формування ключових компетентностей учнів початкових класів є надзвичайно значним і багатовимірним. Застосування інтегрованих підходів сприяє не лише кращому засвоєнню навчального матеріалу, а й комплексному розвитку особистості дитини. Завдяки роботі в парах і групах активно розвиваються соціальні та громадянські компетентності: учні вчаться працювати разом, розподіляти обов'язки, спільно вирішувати проблеми, проявляти ініціативу та відповідальність. Важливим елементом є також формування культури співпраці, що включає вміння висловлювати власну думку з повагою до інших, слухати партнерів по групі та знаходити компромісні рішення.

Комунікативні компетентності формуються у процесі письмового й усного висловлення, участі в дискусіях, презентації власних ідей та результатів роботи. Інтегровані завдання нерідко передбачають різні види мовленнєвої діяльності: опис, пояснення, аргументацію, моделювання ситуацій. Це дозволяє учням удосконалювати навички чіткого та логічного

висловлювання, будувати зв'язні висловлювання та впевнено презентувати свою позицію перед однокласниками.

Використання сучасних цифрових технологій та інтерактивних ресурсів у межах інтегрованих уроків сприяє розвитку інформаційної та цифрової компетентності. Учні вчаться шукати необхідну інформацію, критично оцінювати її достовірність, працювати з мультимедійними матеріалами, створювати прості цифрові продукти: презентації, мінівідео, електронні схеми чи таблиці. Це формує не лише технічні вміння, а й відповідальне ставлення до цифрового середовища, уміння раціонально використовувати інтернет та уникати інформаційних ризиків.

Робота над міжпредметними завданнями розвиває критичне мислення, творчу уяву, здатність аналізувати ситуації та знаходити нестандартні рішення. Оскільки інтегровані завдання часто мають відкритий характер, учні навчаються порівнювати, узагальнювати, робити висновки, а також застосовувати знання з різних галузей для розв'язання практичних проблем. Подібна діяльність стимулює інтелектуальну активність та сприяє формуванню гнучкого мислення, що є важливим у сучасному швидкозмінному світі.

Окремо слід зазначити, що інтегроване навчання формує у дітей уміння планувати власну діяльність, визначати рівень виконання завдання та аналізувати результати. Учні поступово опановують елементи самооцінювання і взаємооцінювання, вчаться бачити свої сильні сторони, визначати напрями для покращення та брати відповідальність за власні успіхи. Це сприяє розвитку регулятивних компетентностей, формуванню внутрішньої мотивації та позитивного ставлення до навчання.

Інтегроване навчання створює сприятливе освітнє середовище, у якому дитина не просто отримує знання, а опановує навички мислення, практикується взаємодіяти, досліджувати та самостійно організовувати свою діяльність, що є важливою передумовою для успішного навчання у старших класах та подальшому житті.

На практиці реалізація інтегрованого навчання потребує від учителя ретельного планування, глибокого аналізу змісту освітніх галузей та врахування індивідуальних особливостей кожного учня. Педагог має продумувати логіку поєднання навчальних предметів таким чином, щоб інтеграція була не формальною, а змістовною, тобто такою, що сприяє створенню цілісного уявлення про явища та процеси навколишнього світу. Важливо формувати навчальні ситуації, у яких поєднуються різні види діяльності – спостереження, аналіз, експеримент, творчі завдання, робота з інформаційними ресурсами – адже саме це забезпечує глибоке та усвідомлене засвоєння знань.

Особливу роль відіграє підбір різноманітних методів і навчальних ресурсів: інтерактивні вправи, дидактичні ігри, мультимедійні матеріали, дослідницькі завдання, мініпроекти та групові форми роботи. Такі методи дозволяють враховувати навчальні стилі дітей, їхні пізнавальні потреби та інтереси. Важливо, що інтегровані уроки забезпечують можливість активної взаємодії учнів у парах та групах, сприяють розвитку навичок комунікації,

взаємопідтримки, уміння домовлятися та працювати на спільний результат. Не менш значущим є створення умов для рефлексії, коли учні мають можливість обговорити власні враження, оцінити результати діяльності та окреслити шляхи вдосконалення.

Такий підхід не лише підвищує інтерес до навчання, а й сприяє комплексному розвитку особистості дитини. Інтегроване навчання формує метапредметні компетентності, такі як здатність переносити знання в нові ситуації, бачити цілісність світу, приймати рішення та відповідально ставитися до власних дій. Це готує учнів до життя у сучасному багатовимірному інформаційному суспільстві, де важливими є вміння адаптуватися, шукати інноваційні рішення, працювати в команді та критично мислити.

Таким чином, інтегроване навчання в НУШ є ефективним засобом формування ключових компетентностей учнів початкових класів та відповідає сучасним тенденціям розвитку освіти, орієнтованої на особистісно орієнтований та компетентнісний підходи. Воно забезпечує гнучке та змістовне поєднання знань з різних дисциплін, сприяє розвитку критичного мислення, творчих здібностей, комунікативних та соціальних навичок, а також формує позитивну мотивацію до навчання й уміння застосовувати здобуті знання на практиці.

Завдяки використанню сучасних методів, інтерактивних технологій та проєктної діяльності інтегроване навчання створює цікаве та мотивуюче освітнє середовище, у якому дитина відчуває себе активним учасником навчального процесу. Це дозволяє забезпечити всебічний розвиток молодших школярів, формувати цілісний світогляд і підготувати їх до подальшого успішного навчання та життя в умовах сучасного суспільства. Отже, інтегроване навчання слід розглядати не як тимчасову інновацію, а як важливий стратегічний напрям удосконалення початкової освіти, який сприяє становленню компетентної, творчої, відповідальної й соціально активної особистості.

Список використаних джерел та літератури

1. Бабенко Л. В. Інтегроване навчання в початковій школі: теорія і практика. Київ : Освіта, 2020. 152 с.
2. Василенко Т. С. Нові педагогічні технології в НУШ. Львів : Вид-во ЛНУ, 2019. 176 с.
3. Гринь О. П. Формування ключових компетентностей у початковій школі. Харків : Ранок, 2021. 128 с.
4. Дяченко М. В. Інтеграція навчальних предметів у початковій школі. Київ : Пед. думка, 2018. 140 с.
5. Ковальчук І. Ю. Проєктна діяльність у НУШ : метод. рек. Львів : Вид-во ЛНУ, 2020. 96 с.
6. Лисенко О. В. Сучасні методи навчання в початковій школі. Київ : Центр освітніх ініціатив, 2019. 112 с.

7. Петренко Н. П. Інтерактивні технології у НУШ. Харків : Освіта, 2021. 104 с.
8. Шевченко С. І. Дослідницькі методи у початковій школі. Львів : Вид-во ЛНУ, 2018. 120 с.